

TLPST

Lesbrief 77: april 2021

Wilt u laten weten wat u van deze TLPST vond? Hebt u tips voor de volgende aflevering? Mail ons: redactie@onzetaal.nl.

'Vipa' en 'vima'

Mensen worden steeds ouder. Dat heeft ook gevolgen voor de woorden die we voor ouderen gebruiken: veel krasse knarren vinden 'opa' en 'oma' niet van deze tijd, laat staan 'opaatje' en 'omaatje'. Tijd voor nieuwe woorden dus? Maar welke?
> [Lees verder](#)



Eerste, tweede, driede?

Als kind leer je tellen: eerst de gewone telwoorden (*één, twee, drie*), daarna de rangtelwoorden (*eerste, tweede, derde*). Dat gaat niet altijd helemaal vanzelf. Met name het woord *derde* is lastig voor kleine kinderen.
> [Lees verder](#)



‘Vipa’ en ‘vima’

Heb je het al gehoord van de oude mensen en de dingen die voorbijgaan? In de tijd van het Romeinse Rijk werden de mensen gemiddeld maar 22 jaar oud. In 1900 was de levensverwachting verdubbeld tot 44 jaar. In 1960 was dat ruim 73 jaar. En wetenschappers voorspellen dat baby’s die in 2050 geboren worden gemiddeld meer dan 100 jaar zullen leven.

Dat heeft gevolgen voor de woorden waarmee we over oudere mensen spreken. ‘Grootvader’ en ‘grootmoeder’, zo noemen we oudere familieleden al lang niet meer – dat klinkt ouderwets. Doe maar ‘oma’ en ‘opa’.

Maar nu duikt er een nieuw probleem op: een aantal van die krasse knarren vindt ‘opa’ en ‘oma’ niet meer van deze tijd. Want een fitte negentiger wil geen sukkelig oud ‘opaatje’ of ‘omaatje’ genoemd worden. Ook ‘opoe’ en ‘omoe’ kunnen op weinig goedkeuring rekenen, want ‘dat klinkt bijna alsof je al in het graf ligt’.



De taalschrijver Wim Daniëls ging op zoek naar alternatieve benamingen voor ‘opa’ en ‘oma’. Uit zijn zoektocht op Twitter kwamen onder meer: ‘vipa’ en ‘vima’, ‘papapa’, ‘pamama’, ‘mapapa’ en ‘mamama’.

Eensgezindheid werd niet bereikt. Zijn er nog betere woorden? Als een ouderling met kennis van zaken [besluit Daniëls](#): “Wat dacht je anders van ‘oppashulp’, ‘klushulp’, ‘taxihulp’ en ‘logeerhulp’?”

Vragen en opdrachten

Beantwoord de vragen 1a en 1b eerst voor jezelf en bespreek je antwoord daarna in de klas.

- 1a Heb jij een opa en/of een oma? Zo ja, hoe noem je hem of haar?
- 1b Noem je weleens iemand ‘opa’ of ‘oma’ die eigenlijk niet jouw opa of oma is? Zo ja, waarom?
- 1c In de tekst en in het artikel worden voorbeelden genoemd van eigentijdse woorden voor opa’s en oma’s. Zit er een woord tussen dat jij zou willen gebruiken? Welk woord is dat? Licht je antwoord toe.

Beantwoord vraag 2 samen met een klasgenoot en bespreek jullie antwoord daarna in de klas.

- 2 Bedenk zelf een modern woord voor zowel een kwieke opa als een fitte oma. Welke woorden krijgen bij de klassikale bespreking de meeste stemmen?

> [Antwoorden](#)

> [Terug naar de voorpagina](#)

Eerste, tweede, driede?

Een van de vele dingen die kleine kinderen moeten leren, is tellen. En nadat ze eerst hoeveelheden hebben leren tellen (*één, twee, drie*), moeten ze ook de volgorde leren aanwijzen: op welke plaats in een rij staat een object? *Eerste, tweede, derde* – we noemen dat rangtelwoorden.

Het is een ingewikkelde taak: je leert die rangtelwoorden pas rond je derde of vierde. Dat is volgens onderzoekers van de (taal)ontwikkeling bij kinderen best oud: op dat moment kunnen de meeste kinderen bijvoorbeeld al heel behoorlijk spreken, en ook andere taakjes uitvoeren.



De Amsterdamse taalwetenschapper Caitlin Meyer doet onderzoek naar de manier waarop kinderen hun taal leren. In [deze video](#) legt ze uit wat er gebeurt als kinderen rangtelwoorden leren.

Niet helemaal verrassend is misschien dat kinderen *derde* lastiger vinden dan bijvoorbeeld *tweede*, *vierde* of *negende*: want hoezo is dat woord niet *driede*? Toch is het ook weer een beetje wonderlijk dat ze moeite hebben met dat *derde*, want ze horen hun ouders nooit *driede* zeggen, en wel *derde*.

Zelf heeft Caitlin Meyer het Engels als moedertaal. Daarin is het nog ingewikkelder, legt ze uit, want die taal heeft nog meer onregelmatige rangtelwoorden: *second*, *third* en *fifth* bijvoorbeeld.

Vragen

Beantwoord vraag 1 eerst voor jezelf en bespreek je antwoord daarna in de klas.

- 1 Bekijk een stukje van [het filmpje](#) vanaf ongeveer 17:00. Waarom is het eigenlijk een heel “slimme fout” als een kind *driede* zegt in plaats van *derde*?

Beantwoord vraag 2 samen met een klasgenoot en bespreek jullie antwoord daarna in de klas.

- 2 Caitlin Meyer stelt haar publiek de volgende vraag (rond 7:00): “Stel, je vraagt aan een kind om het derde voorwerp in een rij aan te wijzen. Zou het dan kunnen dat een kind de wedervraag stelt: ‘Hoeveel is der?’” Wat denk jij, zou dat kunnen? Licht je antwoord toe.

[> Antwoorden](#)

[> Terug naar de voorpagina](#)

Antwoorden eerste onderwerp

- 1a Eigen antwoord.
- 1b Eigen antwoord.
- 1c Eigen antwoord.
- 2 Eigen antwoord.

Antwoorden tweede onderwerp

- 1 Eigen antwoord, bijvoorbeeld:
"Als een kind *driede* zegt, heeft het de regel al begrepen dat je een rangtelwoord kunt maken van een getal + *de* (*vierde*, *vijfde*, *zesde*, etc.). Alleen de uitzondering op die regel (*derde*) heeft het kind nog niet geleerd."
- 2 Eigen antwoord (zie ook het filmpje vanaf ongeveer 17:45), bijvoorbeeld:
"Ja, die vraag zou het kind kunnen stellen als het de regel al kent dat een **getal plus -de** een bepaalde plek in de rij aangeeft. In dat geval zou het omgekeerde dus ook moeten werken: het **rangtelwoord min -de** zou dan een getal moeten zijn. *Derde* min -de is *der*, maar 'hoeveel is *der*'?"